

Ovaj opsežan zbornik nezaobilazno je djelo koje donosi nove spoznaje o fenomenu vjetrovanja u vještice i odnos prema njima tijekom 18. i 19. stoljeća pa bi ga trebali koristiti svi zainteresirani za ovu temu i ovo povijesno razdoblje bez obzira radilo se o znanstvenicima iz različitih humanističkih ili društvenih znanosti ili pak pojedincima koje privlači istraživanje ovih fenomena tijekom zadnjih nekoliko stoljeća. Nažalost, u zborniku nema radova istraživača iz Hrvatske kojima očigledno ove tema nije dovoljno atraktivna iako je već odavno stekla veliku popularnost i istaknuto mjesto u međunarodnoj historiografiji.

Zlatko Kudelić

Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku 57 (2019), 336 stranica

Godine 2019. novim brojem nastavio se videsetljetni kontinuitet izlazenja časopisa *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*. Ovaj broj donosi sedam izvornih znanstvenih radova te deset prikaza i recenzija, dok je poseban dio posvećen nedavno preminulome povjesničaru Nenadu Vekariću.

Cjelina koju čine znanstveni radovi započinje člankom Zdenke Janeković Römer naslova *Štovanje sv. Stjepana Prvomučenika u rano-srednjovjekovnom Dubrovniku: mučeništvo u temeljima grada, komune i (nad)biskupije* (9-28). Fokusirajući se na najraniju povijest grada Dubrovnika, autorica je u tekstu obratila pozornost na prvoga sveca koji se spominje u pisanim izvorima o Dubrovniku, sv. Stjepana Prvomučenika, problematizirajući pitanje odakle je njegov kult došao te ističući njegovu povezanost s razvojem grada. Usporedivši spomenuti s podrijetlom ostalih onovremenih kultova prisutnih u Dubrovniku, autorica je došla do zaključka kako je i ovaj došao iz

Rima, a ne iz Carigrada. Konačno, stavivši ovaj specifični problem u širi kontekst razvoja gradova u ranome srednjem vijeku, u ovome se radu prikazalo kako su vjerski osjećaji, crkvena pripadnost i prihvaćanje kršćanskih vrijednosti bili sastavni dio procesa izgradnje identiteta srednjovjekovnoga grada. Tematski također fokusiran na crkvenu povijest srednjega vijeka, slijedi članak *Crkvice i pustinjački stan na sv. Orsuli u kasnom srednjem vijeku* (29-54) koji potpisuje Nella Lonza. Kombinacijom rada na arhivskoj građi i rezultata arheoloških istraživanja ovaj rad daje analizu izgleda crkvice Sv. Orsule te naglašava specifičnost njezinoga položaja u krajobrazu i s obzirom na mrežu putova. Uz samu crkvicu posebna se pozornost u istraživanju posvetila postojanju pustinjačkoga stana koji je tijekom 15. stoljeća djelovao pokraj crkvice kao odrazu raširene eremitske tradicije onovremene Europe. Unutar samoga teksta nalazi se i veći broj slikovnih priloga.

Nastavljajući se na crkvenu tematiku, *Crkva sv. Stjepana u Dubrovniku – višefazno groblje i inventar nalaza* (55-143) rad je skupine arheologa koju čine Nikolina Topić, Ivana Radić, Petra Rajić Šikanjić i Mato Ilkić. U ovome opširnom članku autori su iznijeli detaljan presjek razvojnih faza crkve i pripadajućega groblja od kasne antike do baroka kada je zbog oštećenja u potresu 1667. godine crkva napuštena, temeljen na rezultatima arheoloških iskapanja, istaknuvši pritom predromaničko i romaničko razdoblje kao najbitnije. Suvremenim arheološkim i antropološkim metodama autori su analizirali i raznovrsne nalaze grobnica te kosturnih ostataka. Rad je popraćen brojnim fotografskim priložima, tlocrtima i presjecima te tabelama. Još jednu povijesno-arheološku temu obradili su Josipa Baraka Perica i Nikša Grbić u radu *Rezultati istraživanja utvrde Ošlje-Gradac i selo Ošlje u općem povijesno-arheološkom kontekstu* (145-174) zaključujući time skup tema ovoga broja časopisa kronološki vezanih za kasnu antiku i srednji vijek. Temeljeći rad na rezultatima arheoloških iskapanja provedenih 2015. godine, autori su analizirali

kasnoantički i ranosrednjovjekovni lokalitet brda Gradac u Dubrovačkome primorju na kojemu se nalazi kasnoantička utvrda te u njezinoj blizini sakralna građevina, takozvana Rotonda. Dobiveni rezultati prilog su boljemu razumijevanju povijesne dinamike ne samo ovoga prostora, nego i širega područja rimske provincije Dalmacije. Kao popratni sadržaj tekstu i ovome su radu priložene brojne ilustracije, fotografije i karte.

Radom Štefice Curić Lenert i Nelle Lonza *Bratovština Sv. Lazara među trgovačkim i obrtničkim bratovštinama ranonovovjekovnog Dubrovnika* (175-198) započinje niz priloga o modernoj povijesti. Ovaj je članak nastavak prethodno započetoga istraživanja dviju autorica o raznim aspektima organizacije i djelovanja spomenute bratovštine. Na temelju neistražene arhivske građe tekst donosi komparativnu analizu Bratovštine sv. Lazara s ostalim onovremenim gradskim trgovačkim i obrtničkim bratovštinama te proučava spremnost članova pri upisu državnoga zajma i utjecaje demografskih i drugih čimbenika na broj lazarina čime se daje predodžba o položaju ove bratovštine unutar čitave društvene strukture ranonovovjekovnoga Dubrovnika. Priložene tablice i grafikoni dodatno ilustriraju podatke iznesene u tekstu.

Cjelina znanstvenih radova zaključuje se dvama tekstovima koji obrađuju period 19. stoljeća. Članak pod naslovom *Međunarodni statistički kongres (1853.-1876.) i suvremene recepcije u Hrvatskoj (199-220)* potpisuje Nikola Tomašević. Uzevši u obzir razne aspekte strukture i djelatnosti devet zasjedanja Međunarodnoga statističkog kongresa tijekom druge polovice 19. stoljeća, autor je u radu iznio dva problemska pitanja pri čemu se jedno odnosi na aporije u radu Kongresa proizašle iz kontrasta između prosvjetiteljskih ideala Kongresa i realne političke situacije vremena, dok se drugo fokusira na rasprave i kontroverze oko statističkoga definiranja pojma nacionalnosti u svrhu popisa stanovništva. Razjašnjavanjem ovih problema u

radu se nastojalo odgovoriti i na pitanje kako je djelatnost Kongresa percipirana među hrvatskim statističarima druge polovice 19. stoljeća. Rad Barbare Đurasović i Jadrana Jeića naslova *Utjecaj lista Pravo (1895.-1896.) na jačanje hrvatske nacionalne ideologije u Dubrovniku krajem 19. stoljeća (221-255)* donosi jednu epizodu iz političke povijesti grada u zadnjim godinama 19. stoljeća. Analizom osam brojeva lista *Pravo*, uz *Crvenu Hrvatsku* Frana Supila, jedinoga glasila dubrovačkih pravaša, iznesene su političke ideje, planovi i djelovanje dubrovačkih pravaša razmatranoga razdoblja. Time je dobiven detaljan uvid u kompleksne odnose među članovima organizacije Stranke prava u Dubrovniku pri čemu se također upozorilo na utjecaj raskola među pravašima u Banskoj Hrvatskoj na prilike u lokalnoj dubrovačkoj pravaškoj sredini.

Poseban dio ovoga broja *Anala*, s dva teksta koji sačinjavaju *In memoriam* (257-279), posvećen je prerano preminulome povjesničaru i dugogodišnjemu uredniku časopisa, akademiku Nenadu Vekariću. Ovome iznimno produktivnome hrvatskom znanstveniku tekst pod naslovom *Akademik Nenad Vekarić (1955.-2018.)* posvetila je Nella Lonza, dok je njegovu opsežnu bibliografiju *Bibliografija Nenada Vekarića* (261-279) sastavila Ivana Lazarević.

Konačno, završni dio časopisa čini cjelina *Osvrti i kritike* (281-327). U njoj se donosi deset prikaza recentnih domaćih i stranih publikacija raznovrsne povijesne tematike, ne samo vezanih uz dubrovačko područje, nego i širi istočnojadranski prostor te njegovo zaleđe.

Kako je naznačeno na početku ovoga prikaza, časopis *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku* ima dugu i kontinuiranu tradiciju izlaženja. No, bitno je naglasiti da se ta tradicija, osim dugotrajnošću, odlikuje i iznimnom kvalitetom znanstvenih radova, izravno uglavnom vezanih za povijest Dubrovnika, ali uzimajući u obzir važnost ovo-

ga prostora, neophodnih i za razumijevanje hrvatske te šire povijesti Sredozemlja. Ovdje predstavljeni broj *Anala* tematskom raznovrsnošću i zastupljenošću različitih pristupa

određenoj problematici svakako uspješno nastavlja spomenutu tradiciju časopisa na svim razinama.

Filip Novosel